

• درآمد

مجاهدات‌های مستمر شهید منتظری در همراهی و همکاری با جنبش‌های آزادی‌بخش کشورهای اسلامی در زندگی پربار او جایگاه ویژه‌ای دارد. یکی از این جنبش‌ها که اینک به بار نشسته است، جنبش اسلامی عراق است و شنیدن نکاتی بدیع از فعالیت‌های شهید در این زمینه از زبان یکی از علمای مبارز عراق، شنیدنی است.

«شهید منتظری و جنبش اسلامی عراق» در گفت و شنود با
حجت‌الاسلام و المسلمین شیخ علی کورانی

فراقومیتی می‌اندیشید...

و منطقه نفوذ داشتند با مرحوم منتظری صحبت می‌کردیم. شهید با چشم‌انداز بسیار روشن سیاسی خود می‌دید که در منطقه دو خط حاکم وجود دارند که خط امریکایی همراه با خط صهیونیستی است. اضافه بر آن با مرحوم منتظری درباره وجود خط انگلیس در منطقه نیز صحبت می‌شد که او نیز بر وجود این خط تاکید می‌کرد و همچنین او عقیده داشت که سه خط امریکایی و انگلیسی و صهیونیستی، بر عراق و منطقه حکومت و تسلط دارند.

آیا در عراق، در ارتباط با انقلاب اسلامی، با شهید منتظری برنامه‌های مشترک سیاسی و فرهنگی و نظامی داشتید؟

شهید محمد منتظری از دیرباز و هنگامی که در نجف اشرف بود، تمامی سعی خود را برای اقامه حکومت اسلامی در عراق و براندازی رژیم مزدور آن به کار می‌گرفت، ولی به خاطر اینکه شهید ما در سرزمین عراق بزرگ نشده بود، تلاش‌های او محصور به اتصال مستمر با مراجع و علما و گروه‌های مختلف بود و از آنها می‌خواست فعالیت و کار و انقلاب کنند و دست روی دست نگذارند و خبر فعالیت‌های او در این زمینه به سمع ما نیز رسیده است. او عقیده داشت که کارها باید به تدریج، به راه بیفتند، ولی با این همه او همواره روی کار و اقدام عملی تاکید می‌کرد. اهتمام ایشان به انقلاب اسلامی در عراق قدیمی است و از روزی که وارد نجف اشرف شد و بدانجا رفت و آمد می‌کرد، تمام کوشش‌های او در زمینه همکاری با جنبش‌های اسلامی و انقلابی عراق بود، چون همکاری از صفات ممیز و بارز شهید بود، لذا جنبش اسلامی عراق همکاری خود را با ایشان از دیرباز شروع نموده بود و به‌طور عموم، نقاط نظر مشترکی در شئون نظامی و سیاسی و فرهنگی میان جنبش اسلامی عراق و شهید منتظری وجود داشت و همکاری آنها به حد عالی رسیده بود و او در میان رهبران جوان انقلاب اسلامی به همکاری و همگامی با جنبش‌ها خیلی مشهور است. او یکی از بنیانگذاران سازمان جنبش‌های آزادی‌بخش اسلامی و یکی از کسانی است که با تمامی اخلاص و حقیقت، همکاری با

چیزی عایدشان نخواهد شد، چون صدام که می‌رود مزدوران دیگر جای او خواهند آمد و از این طریق بقاء استعمار در عراق ادامه خواهد یافت.

در مورد خط اسلامی‌ها همچنان که ما عمل می‌کنیم، برای ایجاد هماهنگی و یگانگی میان شخصیت‌های مخلص اسلامی و جنبش‌های مخلص اسلامی مستقل باید تلاش کرد؛ زیرا او می‌دید در میان این اسلامی‌ها ممکن است بعضی از مزدوران و خطوط متاثر و تابع استعمار باشند. به علاوه آن شهید تاکید می‌نمود که جنبش اسلامی عراق خالی از هرگونه عناصر مشکوک و وابسته به استعمار است. علی‌العموم او به

جنبش اسلامی عراق همکاری خود را با شهید منتظری از دیرباز شروع نموده بود و به‌طور عموم، نقاط نظر مشترکی در شئون نظامی و سیاسی و فرهنگی میان جنبش اسلامی عراق و شهید منتظری وجود داشت و همکاری آنها به حد عالی رسیده بود. او در میان رهبران جوان انقلاب اسلامی به همکاری و همگامی با جنبش‌ها خیلی مشهور و یکی از بنیانگذاران سازمان جنبش‌های آزادی‌بخش اسلامی است.

همه افراد مخلص خوش‌بین بود و هدف او ایجاد همبستگی میان تمامی خطوط اسلامی و ایجاد انقلابی اسلامی و جبهه متحدی میان تمام گروه‌های اسلامی بود که همه ما به این موضوع عقیده داشتیم. اضافه بر آن همکاری با غیرمسلمان‌ها چنانچه مخلص باشند.

آیا با شما در باره خطوط داخلی موجود در عراق و نظام حاکم بر عراق و منطقه صحبتی و بحثی کرده بود؟

ما بسیار درباره اوضاع سیاسی و خطوط استعمار که در عراق

کجا، کی و چگونه با شهید محمد منتظری آشنا شدید؟

آشنا شدن مستقیم من با حجت‌الاسلام شهید محمد منتظری رضوان‌الله علیه در قبل از پیروزی انقلاب مبارک اسلامی ایران نبوده است. او همیشه می‌گفت خیلی دلش می‌خواهد با من ملاقات بکند، همان‌طور که من رغبت زیادی در ملاقات با او داشتم، ولی این فرصت بعد از پیروزی انقلاب در ایران دست داد و با او در تهران ملاقات کردم و شش‌هفته شخصیت او شدم و دیدم که غرق فعالیت و کار و کوشش و مسئولیت‌های بزرگ است. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و به خاطر حرص او بر اهمیت دادن به کار و کوشش در تمامی مناطق مسلمان‌نشین و مستضعفین ما با هم و در ساعات‌های ۲ و ۳ بعد از نیمه شب وعده ملاقات می‌گذاشتیم تا درباره بعضی امور و مواضع صحبتی بکنیم. شاید مرحوم در آن روزها بیش از ۲ یا ۳ ساعت نمی‌خوابید و الگویی برای کار مستمر و نشاط و کوشش و بیداری بود.

نظر شهید محمد منتظری درباره اهداف و آرمان انقلابیون عراق چگونه بود؟

شهید شیخ محمد منتظری رحمت‌الله علیه عقیده داشت که جنبش انقلاب اسلامی عراق به چند عامل احتیاج دارد: می‌گفت عراق فاقد یک شخصیت عراقی که ملت عراق و جنبش‌های اسلامی با هم و متفقاً رهبری او را تأیید کنند و مانند امام خمینی دام‌طله باشد، هستند، لذا بایستی حقیقت جنبش‌ها معلوم شود، چون بعضی خطوط مشکوک برای قضیه عراق کار می‌کنند و در مصلحت اسلام هست که این خطوط کشف شوند تا در آینده مشکلی ایجاد نکنند. عقیده او با ما یکسان بود. او می‌گفت کسانی که در سرنگونی رژیم حاکم در عراق فعالیت می‌کنند چند گونه‌اند: اسلامی و غیراسلامی و از نوع دوم یعنی غیراسلامی، دسته‌های مخلص و غیروابسته به استعمار هستند، ولی به ایدئولوژی و اندیشه اسلامی ایمان و عقیده ندارند و کسانی هستند که با استعمار در ارتباطند و به دستور او کار می‌کنند تا جای صدام را بگیرند. بدیهی است در این حالت مسلمان‌ها و مستضعفین

این موضوع در تمام طول زندگی اش و با موضع جهانی بودن اسلامی در اندیشه‌ها و شخصیت و فعالیت و کردار او چه قبل و چه بعد از انقلاب و درباره صداقت و سادگی شهید از طفولیت تا آخر عمر. به‌طور عموم شخصیت رهبری به چهار و یا پنج و یا شش قسمت تقسیم می‌شود و هر قسمتی از طفولیت او شروع می‌شود و به مرگ ختم می‌شود و من این پیشنهاد را به دوستان عرضه می‌کنم.

و سخن آخر؟

در پایان این مصاحبه لازم به یادآوری است که شهید منتظری با هر گروه اسلامی حتی الامکان همکاری می‌کرد و سعی در هماهنگ کردن گروه‌های اسلامی کشورها داشت و اگر احیاناً اشتباهات یا خطوط انحرافی و جاسوسی در آن بود تذکر می‌داد و در رفع آن می‌کوشید، مگر اینکه از اصلاح خطوط انحرافی مایوس شود؛ بنابراین ارتباط محمد با گروه‌های اسلامی چه ایرانی و چه غیر ایرانی به خاطر تقویت نیروهای مخلص آن گروه‌ها بود و اگر احیاناً کسی در آن‌ها ناباب باشد یا خدای ناکرده آن گروه منحرف گردد، ربطی به استاد شهید ندارد.

نکته دیگر اینکه مصاحبه‌ها و مقالات درباره شهید محمد از باب نمونه بود و گرنه دوستان و شخصیت‌هایی که در مورد آن شهید خاطرات جالبی دارند، زیاده‌اند و بعضی از آنها از صدا و سیما مصاحبه‌ها و اظهاراتشان پخش شده است که در اینجا نیامده. از باب نمونه مصاحبه حاجت‌الاسلام شیخ حسنعلی ابراهیمی که از تلویزیون در نخستین سالگرد محمد پخش شد و نکات جالبی داشت.

ضمناً از دوستان محمد که در خارج و داخل با محمد همکاری داشته‌اند و در اینجا اسمی از آنها برده نشده است، پوزش می‌طلبیم. آنچه مهم است اینکه اعمال و کارها و افکار خالص هر مسلمانی در پیش خدا کم نمی‌شود گرچه هیچکس از آنها خیر نداشته باشد. ما از فداکاری و همکاری

سید سراج‌الدین موسوی (فعلاً در دفتر امام هستند) که با سفارش محمد جان خود را کف دست می‌گذاشت و جمعی از برادران مسلمان را در دوران اختناق رژیم از خطر ساواک نجات داد و به خارج برد یا برای تعلیم به خارج آورد، کمال تشکر را می‌نمایم. ■

بازرگان دولتی نادرست و در خط امریکا است. اضافه بر آن او از اولین کسانی بود که نظرش را به‌طور واضح نسبت به بنی‌صدر مطرح کرد و بعداً صحت و حقیقت نقطه‌نظرهایش را دیدیم و در این خصوص، متحمل افتراات و حرف‌های مغرضین درباره پیش‌بینی و نظرهایش نسبت به مسائل مختلف شد. در این باره امام خمینی (ره) نام مغرضین را به کسانی که علیه شهید منتظری حرف می‌زدند، اطلاق کرد. علاوه بر آن شهید اولین کسی بود که به بعضی از شخصیت‌های عراقی هجوم برد و این ناشی از ایمان او در کشف خطوطی بود که در آینده برای پیشبرد انقلاب اسلامی عراق خطرناکی را به وجود خواهند آورد.

بر ما واجب است به عنوان مسلمان انقلابی درباره شخصیت و خاطرات شهید محمد منتظری بنویسیم، چون او یک شخصیت معمولی نبود، بلکه او عالمی بود با اندیشه و کار و بصیرت و آگاهی. جوانب مختلف شخصیت او باید بررسی شود تا برای ملت ما الگوئی باشد. از خداوند متعال مسئلت می‌نمایم تا مرا و دیگران را در نوشتن درباره این شخصیت، برای آشنا کردن هر چه بیشتر توده‌های مسلمان با زندگی این نوع مردانی که با خدای خود صداقت و اخلاص نشان دادند و هر چه را که در توان داشتند، در طیف اخلاص در راه انقلاب اسلامی و انقلاب مستضعفین نهادند، توفیق بدهد.

همکاری شهید شیخ محمد منتظری با حزب الدعوة اسلامی عراق قبل و بعد از انقلاب اسلامی ایران چگونه بود؟

قبل از پیروزی انقلاب اسلامی همکاری قابل‌ذکر میان حزب الدعوة و شهید منتظری نبود، چون حزب الدعوة در عراق هنوز پایگاه پیدا نکرده بود تا به مرحله انقلاب رسیده باشد، بلکه در حالت آماده‌شدن برای این مرحله بود و هنگامی که کشمکش سیاسی شروع شد، همکاری قابل ملاحظه‌ای وجود نداشت. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و هنگامی که جنبش اسلامی عراق به حرکت افتاد، همکاری میان دو طرف به مرحله خوبی رسید. در بعضی مواقع این همکاری دچار مشکلات می‌شد و آن بدین سبب بود که شهید منتظری به حزب الدعوة از جنبه رفتار بعضی از اشخاص و جریانات دیگر می‌نگریست و لیکن بعد از اینکه

از خصوصیات شهید محمد منتظری مجاهده او در خط جهانی بودن اسلام است. او در این راه هرگز به ملیت و نژاد و کشور خاصی ایمان نداشت، بلکه یک مسلمان بین‌المللی و انترناسیونالیستی و در فکر تمامی کشورهای اسلامی بود، همچنان که به فکر ایران بود. عمق نگاه سیاسی او در قضایای مختلف کم‌نظیر بود، چون او بسیاری از موضوعات سیاسی جدید را مطرح می‌کرد.

متوجه شد که اینان از حزب الدعوة نیستند و این رفتارها بیان‌کننده نظر رسمی این حزب نیست، همکاری خود را با صداقت و اخلاص و دوستی ادامه داد. ایشان انسانی خالی از هر عقده بود و از روی اعتقاد و ایمانی که به مسائل داشت رفتار و عمل می‌کرد. و همین طور بود با تمامی جنبش‌های آزادی‌بخش اسلامی.

من شخصاً شروع به نوشتن درباره شخصیت شهید محمد کرده‌ام و به دوستان خود پیشنهاد می‌کنم از این کار درباره شهید پیروی کنند و درباره بارزترین صفات او بنویسند؛ مثلاً درباره صبر و تحمل او و درجات تحمل و صبر او در تمامی مراحل زندگی اش و یا درباره وضع مالی و طرز رفتار او با

جنبش‌های اسلامی عراق را ادامه داد. از خداوند می‌خواهیم مسلمین به وسیله کار و تلاش مستقل، جبران از دست دادن شهید منتظری را بنمایند.

به نظر شما مسائل سیاسی جهان در ارتباط با انقلاب اسلامی در عراق چگونه تجزیه و تحلیل می‌گردد؟

شهید معتقد بود که خطوط حاکم در منطقه عبارتند از خط آمریکائی و صهیونیستی و انگلیسی که این خطوط بر حکمرانان و حکومت‌های منطقه تسلط دارند و عراق از این کشورها مستثنی نیست. این کشور به سبب انقلاب اسلامی مبارک ایران دستخوش تحولات و تغییرات شد و استعمار به علت ترس از تأثیر انقلاب اسلامی در عراق، شروع به تقویت نفوذ خود در این کشور نمود. از طرف دیگر استعمار می‌خواست به انقلاب اسلامی ایران ضربه بزند و عراق به صورت مرکز نظامی برای این کار انتخاب شد.

ما با هم در این موضوع متفق‌القول بودیم که امپریالیزم و صهیونیسم و انگلیسی‌ها نمی‌خواهند انقلاب اسلامی به عراق سرایت کند و عراق را به صورت پایگاهی برای حمله به انقلاب اسلامی درآوردند، همچنان که دیدیم از بدو پیروزی انقلاب اسلامی ایران، عراق شروع به تحریک و خرابکاری در ناحیه خوزستان و کردستان نمود و هنگامی که خرابکاری و دخالت غیرمستقیم در جمهوری اسلامی متمرکز واقع شد، شروع به جمع کردن بختیار و بقیه نوکران اجانب برای براندازی انقلاب اسلامی ایران نمود، ولی این کودتا شکست خورد و در نطفه خفه شد. بعد از اینکه دیدند این حربه موثر واقع نشد، اقدام به تحریک عراق به عنوان وسیله مستقیم از طرف خود در باز کردن جبهه جنگ به طول ۱۲۰۰ کیلومتر علیه انقلاب مبارک اسلامی ایران نمودند و این جنگ که سال‌ها از آن می‌گذرد، شروع‌کننده اصلی اش صدام نبود، بلکه صدام خود یک مزدور از طرف استعمار جهانی (انگلیسی‌ها، امریکائی‌ها، صهیونیست‌ها) در ضربه زدن به انقلاب اسلامی بود.

شهید منتظری نیز همین عقیده را داشت. او نیز می‌دید که ما نباید در مسئولیت خود در طرد استعمار از عراق کوتاهی کنیم. این مسئولیت همیشگی ماست که در دفاع از کشور عزیز عراق و بقیه کشورهای اسلامی فعالیت کنیم. ما احتیاج مبرمی به تشکیل جبهه اسلامی در عراق داریم.

اگر خاطره خاصی از شخص ایشان و یا در ارتباط با ایشان دارید بفرمائید؟

شخصیت شهید گرامی و عزیز و برادر مجاهدان حاجت‌الاسلام شیخ محمد منتظری پر از خاطره است و از مشهورترین خصیصه‌های او سادگی و خاکی بودن و اخلاق اوست و خالی بودن او از هر نوع کینه. آدمی که با او هم‌نشین می‌شد، متوجه می‌شد که او از میان مستضعفین برخاسته است و همچنین آدمی متوجه عمق و قوت ایمان در او می‌شد. در رفتار با دیگران، سادگی و صداقت از صفات ویژه شهید مرحوم منتظری بود.

از دیگر خصوصیات شهید محمد منتظری مجاهده او در خط جهانی بودن اسلام است. او در این راه هرگز به ملیت و نژاد و کشور خاص ایمان نداشت، بلکه یک مسلمان بین‌المللی و انترناسیونالیستی و در فکر تمامی کشورهای اسلامی بود، همچنان که به فکر ایران بود. این جهان‌بینی اسلامی و انترناسیونالیستی یک حقیقت است برای شخص مسلمان که هر روز در نمازش می‌گوید (الحمد لله رب العالمین).

از خصوصیات دیگر شهید، عمق نگاه سیاسی او در قضایای مختلف است، چون او بسیاری از موضوعات سیاسی جدید را مطرح می‌کرد. در این خصوص بسیاری شخصیت‌های انقلابی و جوانان نظرهایی نسبت به دولت بازرگان داشتند، ولی شهید منتظری از اولین کسانی بود که نظر محکم و روشنی‌ش را در این خصوص مطرح کرد و گفت دولت